

ҚАЗАҚСТАН ҰЛТТЫҚ БАНКІ

**КРЕДИТТЕУ
ЖӨНІНДЕ
БАНКТЕРГЕ
ПІКІРТЕРІМ ЖҮРГІЗУ**

**2023 жылдың
4-тоқсаны**

Кредиттеу жөнінде банктерге пікіртерім жүргізу

2023 жылдың 4-тоқсаны

Корпоративтік секторды кредиттеу

Банктер 2023 жылғы 4-тоқсанның қорытындысы бойынша корпоративтік сектор субъектілерінің кредитке деген сұранысы біршама төмендегенін және бұл негізінен шағын және орта бизнес сегментіне (бұдан әрі – ШОБ) байланысты болғанын атап өтті.

Банктердің бағалауына сүйенсек, шағын бизнес субъектілерінің сұранысы негізінен «2021-2025 жылдарға арналған кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі ұлттық жоба» мемлекеттік бағдарламасының (бұдан әрі – Ұлттық жоба) бірінші бағытын қаржыландыру уақытша тоқтағанына байланысты төмендеген (1-сурет). Сонымен қатар, кей орта банктер несие беру ставкаларының қатаңдатылуын және шағын бизнеске, атап айтқанда, жеке кәсіпкерлерге арналған өнімдердің маркетингтік жарнамасы уақытша тоқтағанын, сондай-ақ стратегияны қайта қарауды себеп ретінде айтады. Бұл ретте кей банктер ШОБ-қа кредит беруді одан әрі цифрландырып және автоматтандырып жатыр. Осылайша, жеке ірі банк 4-тоқсанда банк клиенттері арасындағы өзара байланысты транзакциялар арқылы жеткізу тізбегін зерделеп, ШОБ компанияларының төлем қабілетін бағалау құралын енгізді (3-сурет). Осылайша шағын бизнестің кредит алуға берген өтінімдерінің жалпы саны 10%-ға төмендеп (тоқсаннан тоқсанға), 739 мыңға түсті, ал өтінімдердің орташа мөлшері 10%-ға өсіп (тоқсаннан тоқсанға), 37,8 млн теңгеге дейін ұлғайды.

Орта бизнес субъектілері сұранысының индексі 4-тоқсанның қорытындысы бойынша айтарлықтай төмендеді. Бұл негізінен мемлекеттік бағдарламалар арқылы қаржыландырудың уақытша тоқтауына, сондай-ақ орта кәсіпкерлік субъектілерінің көбісі кредит ресурстары құнының одан әрі төмендеуін күтуіне байланысты болды (1-сурет). Мәселен, орта бизнестен кредит алуға түскен өтінімдер саны 26%-ға (т/т) қысқарып, 5,8 мыңға дейін азайды, ал кредит өтінімдерінің орташа мөлшері 27%-ға (т/т) төмендеп, 480,3 млн теңгеге дейін қысқарды.

Ірі бизнес субъектілерінің кредитке деген сұранысының индексі 4-тоқсанда аздап өсті. Бұл – жылдық жоспарды жабу және орындау кезінде бірқатар ірі бизнес субъектілерінің жұмысы қайта жанданғанының, сондай-ақ жеткізушілердің шикізат пен өзге де бөлшектердің бағасын арзандатқанының нәтижесі (1-сурет). Сонымен қатар, банктердің бірі кредит өнімдерінің сыйақы ставкалары төмендеуінен оң әсер байқалғанын атап өтті (4-сурет). Осылайша, кредит алуға берілген өтінімдердің жалпы саны 6%-ға (т/т) өсіп, 180-ге жетті, ал өтінімдердің орташа мөлшері 17%-ға (т/т) түсіп, 7,3 млрд теңгеге дейін азайды.

2023 жылдың 4-тоқсанында көптеген банктің бизнеске несие бере алатын мүмкіндігі өсті. Несие өтінімдерін мақұлдау коэффициенті кәсіпкерлік субъектілерінің барлық түрі бойынша өсті және шағын бизнеске – 36%, орта бизнеске – 43% және ірі бизнеске – 76% болды. Шағын бизнес өтінішін мақұлдау үлесінің өсуіне кейбір банктердің скорингтік өнімдер шығарып, өтінішті қарау уақытын қысқартқаны сеп болды. Ал орта және ірі бизнес субъектілеріндегі өсім көрсеткіштері негізінен жыл аяғында жиналып қалған көптеген өтінімді қаржыландырудың нәтижесінен болды.

Ал кейбір кредит өнімдерінің сыйақы ставкалары аздап төмендегенін есепке алмағанда, банктерде кредит беру шарттары алдыңғы тоқсандағы деңгейде қалды (2-сурет).

Орта бизнес субъектілерін қоспағанда, жалпы, банктер 2024 жылдың 1-тоқсанында корпоративтік сегмент субъектілерінің сұранысында біршама өсім болады деп күтеді (1-сурет). Банктердің ірі бизнеске қатысты мұндай болжамы кредит ресурстары құнының одан әрі төмендеуіне байланысты болып отыр. Ал шағын бизнес бойынша жекелеген ірі банктер осы сегментті, оның ішінде микро-бизнеске кредит беруді стратегиялық тұрғыда дамытуды жоспарлап отыр. Сонымен қатар, кей ірі банктер өтінімді қарау тиімділігін арттыру және операциялық шығындарды азайту үшін ШОБ сегментациясын жақсартуды көздейді. Бұдан басқа, банктер жаңа қызмет көрсету түрлерін қосу және өңделетін деректер көлемін кеңейту арқылы кредит беру процесін одан әрі жақсартуды, сондай-ақ факторинг құралдарын дамытуды жоспарлап отыр.

Жеке тұлғаларды кредиттеу

4-тоқсанда ипотека несиелерін есептемегенде, бөлшек өнімдерге деген сұраныстың өскені байқалады.

Кей банктердің пікірінше, ипотека несиесіне деген сұраныстың төмендеуі ипотека өнімдерінің маркетингтік жарнамасы уақытша тоқтағанына, сондай-ақ кейбір жеңілдік беретін науқандардың аяқталуына байланысты болды (5-сурет). Сонымен қатар, ірі банктің бірі ипотека несиесін беруде кей шарттарды қатаңдатудың да әсері болғанын айтты. Бұл ретте аталған банк кепіл талаптарын біршама жеңілдетті (7-сурет). Сөйтіп, өтінім саны 215 мыңға дейін аздап қысқарып, 15%-ға (т/т) азайды, ал өтінімдердің орташа мөлшері 17 млн теңге болды, бұл өткен тоқсандағы көрсеткіштен 2%-ға артық.

Банктер 4-тоқсанда қамтамасыз етілетін тұтыну қарыздарына деген сұраныстың аздап өскенін айтады (5-сурет). Банктердің бірінің пікірінше, сұраныстың бірқалыпты өсуіне осы өнімнің маркетингтік жарнамасы әсер етті. Бұдан бөлек, басқа да ірі банктер кепіл қойылатын тұтыну қарызы бойынша скорингтік өнімнің іске қосылуын және қабылданатын кепіл активтерінің тізімін кеңейтуді себеп ретінде атады (8-сурет). Бұл ретте банктер кредит беру шарттарына айтарлықтай өзгеріс енгізбеді. Нәтижесінде кредит берудің осы сегментінде кредит алуға түскен өтінімдердің жалпы саны 15%-ға (т/т) өсіп, 36 мыңға дейін ұлғайды, ал өтінімдердің орташа мөлшері 6%-ға (т/т) дейін азайып, 11,1 млн теңгеге дейін біршама төмендеді.

Есеп беріліп отырған тоқсанда кепілсіз тұтыну қарызын алуға деген сұраныс 3-тоқсанмен салыстырғанда біршама өсті (5-сурет). Көптеген банк өтінімдерді қарау процесінің жақсаруына және алдыңғы тоқсандардағы онлайн өнімдер үлесінің ұлғаюына байланысты өсім байқалғанын айтты. Бұл ретте кей банктер тауарға кредит беру сегментіндегі серіктестер санының өскеніне тоқталды. Жалпы келіп түскен өтінімдер саны 10%-ға (т/т) өсіп, 21,1 млн-ға дейін ұлғайды, ал өтінімдердің орташа мөлшері 3%-ға (т/т) азайып, 893,9 мың теңгеге дейін төмендеді.

Ал автокредитке деген сұраныстың айтарлықтай өскені байқалады (5-сурет). 4-тоқсандағы сұраныстың бұл деңгейі бірнеше факторға байланысты болды. Мәселен, автокредит нарығына қатысушылар саны артты. Сонымен бірге, бірқатар банк автосалондармен серіктестік аясын кеңейтті және серіктестер ұсынатын субсидияланған автокредит санын көбейтті. Бірқатар банктің пікірінше, автосалондардың субсидияланатын автокредитке деген қызығушылығы қоймаларда жиналып қалған автомобильдерді іске асыруға байланысты болды. Нәтижесінде автокредит алуға түскен өтінімдер саны 16%-ға (т/т) өсіп, 923 мыңға дейін жетті, өтінімдердің орташа мөлшері 18%-ға (т/т) жетіп, 6,4 млн теңгеге дейін өсті.

Кепілсіз тұтыну несиелерін мақұлдау коэффициенті алдыңғы тоқсандағы 19% деңгейде сақталды. Ал ипотека және тұтыну несиелері бойынша кепілдік біршама төмендеп, 32% және 36% болды. Банктер бұл төмендеуді ипотека несиелеріне деген шарттардың қатаңдатылуымен және кепіл қойылатын тұтыну несиелеріне скоринг өнімдерінің іске қосылуымен түсіндіреді. Бұл ретте осы сегментте қызмет көрсететін банктердің саны көбейгендіктен, автокредит беруді мақұлдау үлесі біршама ұлғайғаны байқалады.

Банктердің пікірінше, бөлшек сауда өнімдеріне деген сұраныс 2024 жылдың 1 тоқсанында сан салалы болады. Мәселен, бірқатар ірі банк бастапқы жарна, банк маржасы, төлем қабілеті, сондай-ақ қарызды өтеу мерзімдері бойынша кредит беру шартын аздап қатаңдату нәтижесінде ипотека кредиттері мен автокредиттерге деген сұраныс біршама төмендейді деп күтеді (5-сурет). Сонымен қатар, банктер серіктестермен бірлесіп ұсынып отырған кейбір жеңілдіктердің аяқталуынан теріс ықпал болуы мүмкін екенін айтады. Ал, банктердің болжамы бойынша кепілсіз тұтыну қарыздарына деген сұраныс нарықтағы онлайн өнімдер желісінің кеңеюіне байланысты өсе бермек. Бұл ретте банктер кредит беру шарттарына айтарлықтай өзгеріс енгізуді жоспарлап отырған жоқ.

Зерттеу бойынша жалпы ақпарат

Кредиттеу жөніндегі пікіртерімді банктерге Ұлттық Банк кредиттік ресурстарға сұраныс пен ұсыныстарға өзгерістерді бағалау мақсатында тоқсан сайынғы негізде жүргізеді. Пікіртерім банктің жалпы кредиттік саясатын қалыптастыруға және тәуекелдерді басқаруға жауапты банктің басшыларына жіберілді. Зерттеу барысында жекелеген банктердің өкілдерімен сауалнама және кейіннен сұхбат алу арқылы барлық банктерге пікіртерім жүргізіледі.

Көптеген сұрақтарға жауаптардың нұсқалары төменде келтірілгендердің біреуін таңдауды пайымдайды:

-1 = айтарлықтай азаяды (азайды)/қатаңдайды (қатаңдады)

-0,5 = шамалы азаяды (азайды)/қатаңдайды (қатаңдады)

0 = бұрынғы деңгейде қалады (қалды)

0,5 = шамалы ұлғаяды (ұлғайды)/жеңілдейді (жеңілдеді)

1 = айтарлықтай ұлғаяды (ұлғайды)/жеңілдейді (жеңілдеді)

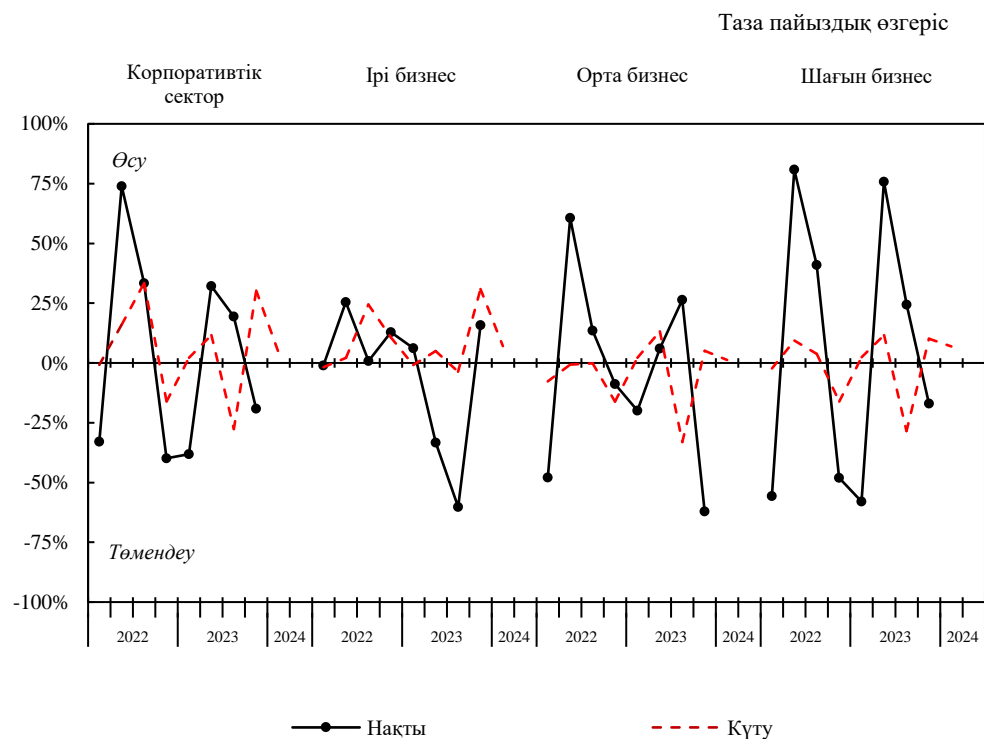
2018 жылғы 1-тоқсанға дейін зерттеу нәтижелері таза пайыздық өзгерісті (ТПӨ) – өлшемдердің ұлғайғанын (жеңілдегенін) белгілеген респонденттер үлесі мен оның азайғанын (қатаңдағанын) белгілеген респонденттердің үлесі арасындағы айырманы есептеу арқылы қарапайым орташа ретінде жинақталды.

2018 жылғы 1-тоқсаннан бастап зерттеу нәтижелері кредиттеу нарығының тиісті сегментіндегі банктердің үлесін ескере отырып ТПӨ-ге жинақталады. Аталған индикатордың мәні егер банктер «айтарлықтай азайды/қатаңдады» жауабын таңдаса -100%-дан бастап, егер банктер «шамалы айтарлықтай ұлғайды/жеңілдеді» жауабын таңдаса 100%-ға дейін құбылуы мүмкін.

Аталған ТПӨ индикаторының оң мәні өлшемдердің өсу (жеңілдеу) қарқыны туралы, теріс мәні – төмендегені (қатаңдағаны) туралы куәландырады. Бұл ретте, таза пайыздық өзгерістің мәні өлшемдегі өзгерістің шамасын көрсетпейді, тек өзгерістің өзін ғана көрсетеді.

Сонымен қатар 2018 жылғы 1-тоқсаннан бастап келіп түскен және мақұлданған кредиттік өтінімдер жөніндегі сұрақтар қосылды (№21, 22, 23 сұрақтар). Келіп түскен өтінімдердің жалпы саны кредиттік шешім (мақұлданды/ бас тартылды) қабылданған өтінімдерді, және зерттеу жүргізу барсында қаралып жатқан өтінімдерді қамтиды.

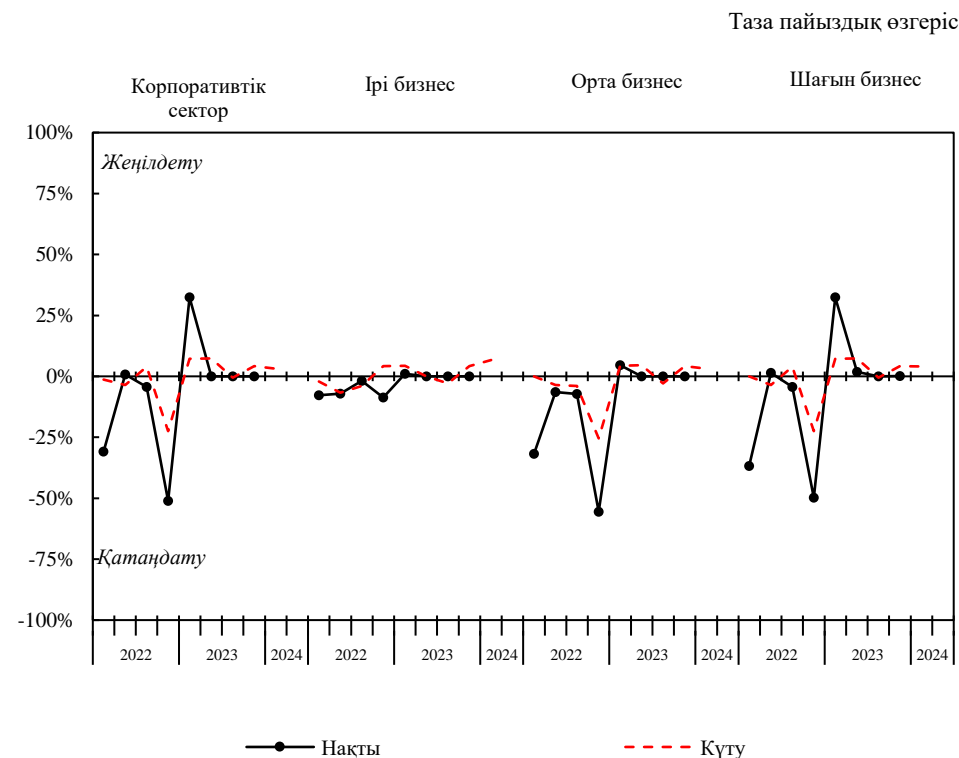
1-сурет. Кәсіпкерлік субъектілерінің кредит ресурстарына сұраныс

(а) №1 сұрақ: Кәсіпкерлік субъектілерінің кредитке сұранысы соңғы 3 айда қалай өзгерді (маусымдық ауытқуларды қоспағанда)? Сіздің пікіріңізше кәсіпкерлік субъектілерінің кредитке сұранысы келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза пайыздық өзгеріс кәсіпкерлер тарапынан кредиттік ресурстарға сұраныстың ұлғаюының белгісі болады.

2-сурет. Корпоративтік секторды кредиттеу талаптары

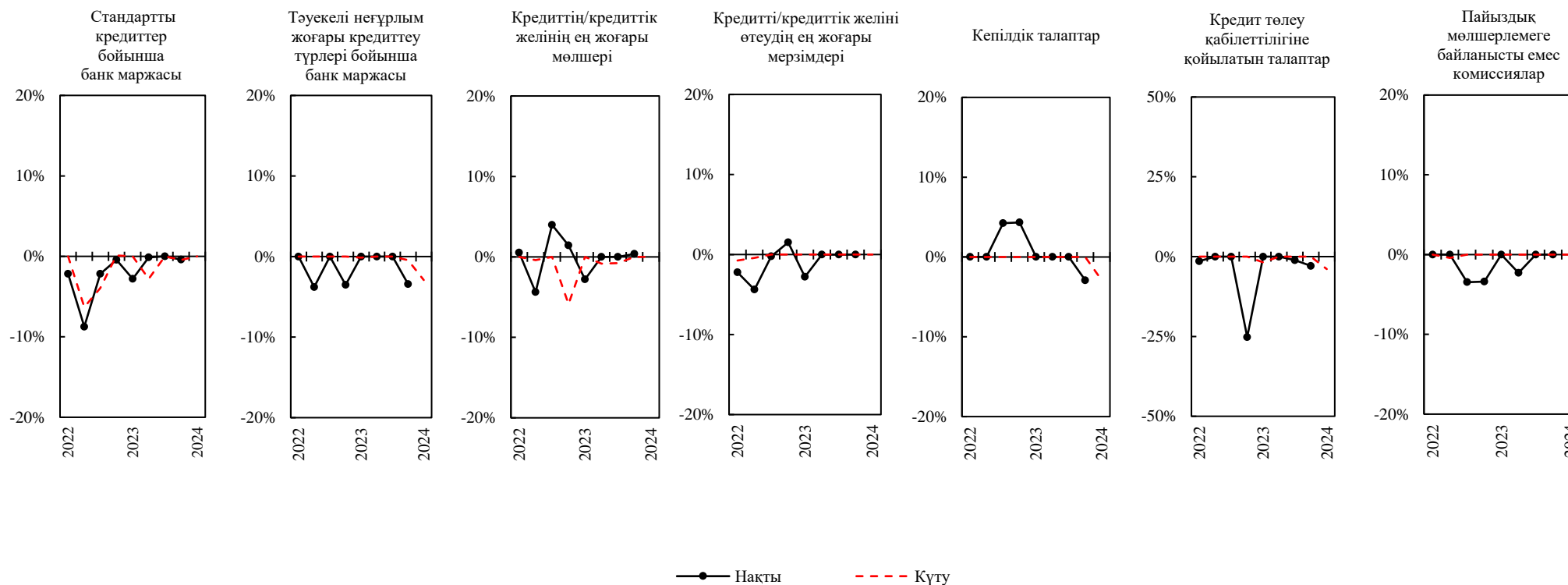

(а) №5 сұрақ: Кәсіпкерлік субъектілерінің кредиттеу талаптары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше кәсіпкерлік субъектілерінің кредиттеу талаптары келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза пайыздық өзгеріс кредиттеу талаптарын жеңілдету белгісі болады.

3-сурет. Кредиттеудің жекелеген талаптары

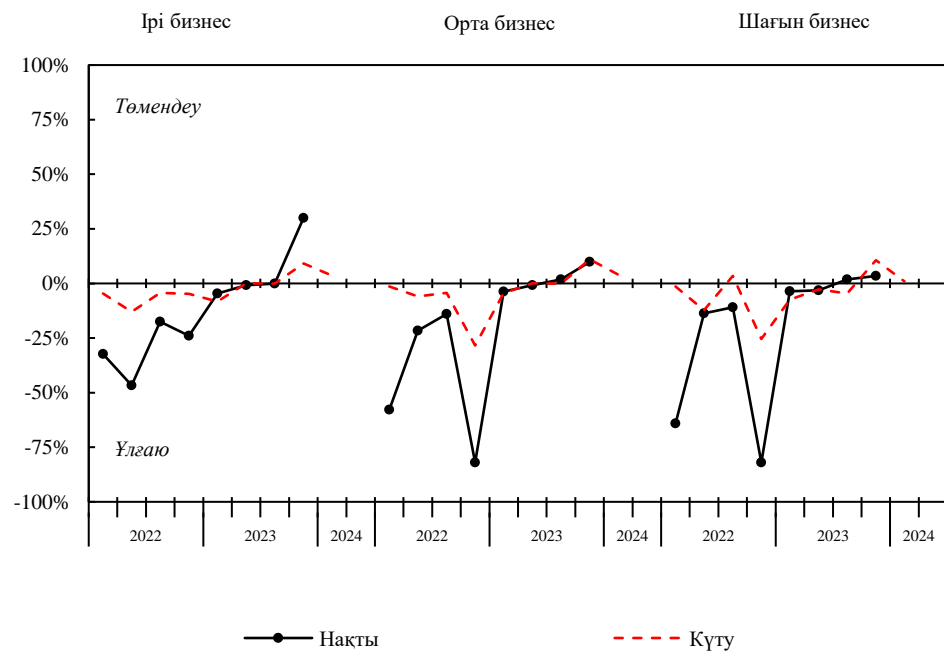
Таза пайыздық өзгеріс

- (а) №7 сұрақ: Кәсіпкерлік субъектілерін кредиттеудің төменде келтірілген талаптары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше кәсіпкерлік субъектілерін кредиттеудің төменде келтірілген талаптары келісі 3 айда қалай өзгереді?
- (б) Оң таза пайыздық өзгеріс кредиттеу талаптарын жеңілдету белгісі болады.

4-сурет. Кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемелері

Таза пайыздық өзгеріс

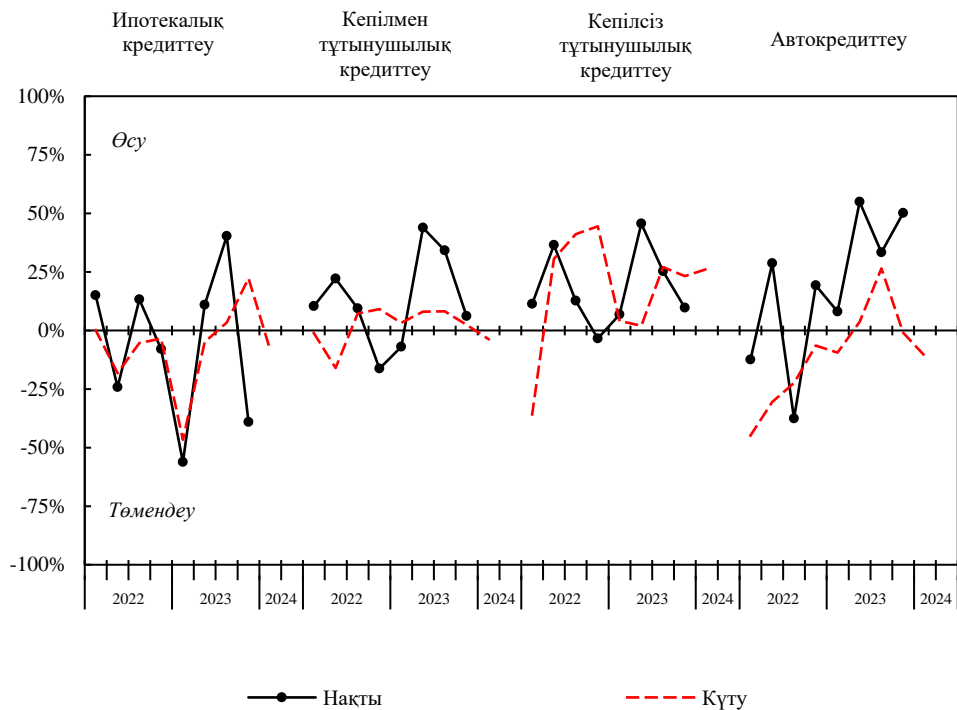

(а) №8 сұрақ: Кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесі соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесі келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза өзгеріс корпоративтік секторға арналған кредиттеріне сыйақы мөлшерлемелерінің төмендеу белгісі болады.

5-сурет. Жеке тұлғалар тарапынан кредит ресурстарына сұраныс

Таза пайыздық өзгеріс

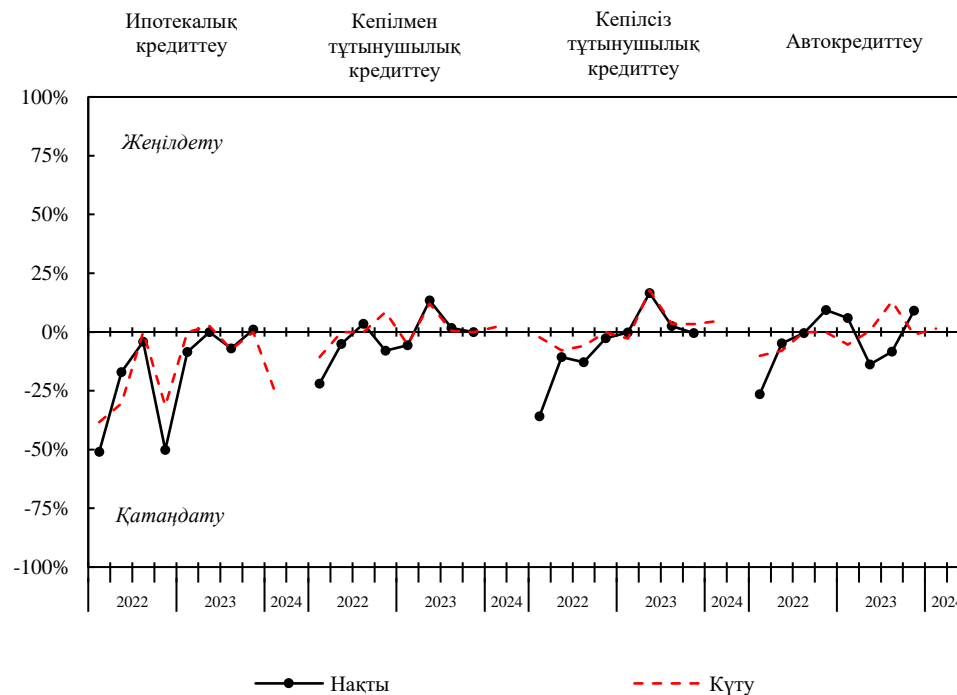

(а) №9 сұрақ: Жеке тұлғалардың кредитке сұранысы соңғы 3 айда қалай өзгерді (маусымдық ауытқуларды қоспағанда)? Сіздің пікіріңізше жеке тұлғалардың кредитке сұранысы келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза пайыздық өзгеріс жеке тұлғалар тарапынан кредит ресурстарына сұраныстың ұлғаюының белгісі болады.

6-сурет. Жеке тұлғалардың кредиттеу талаптары

Таза пайыздық өзгеріс

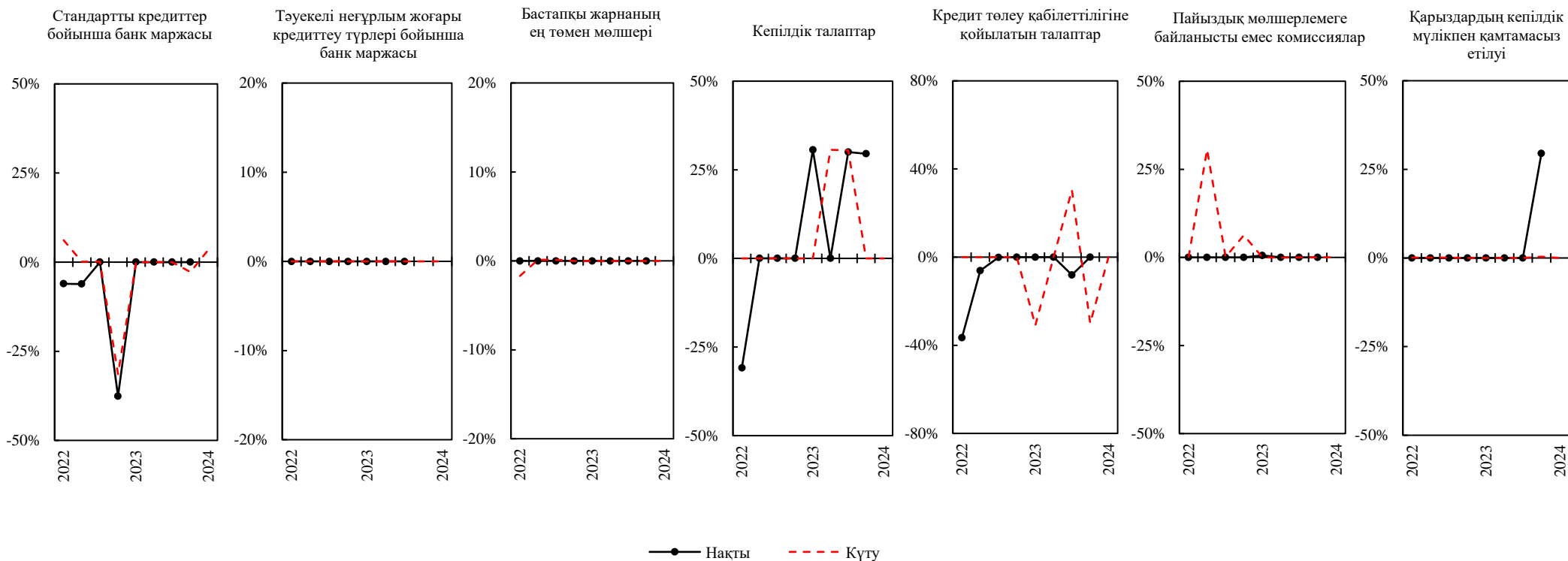

(а) №13 сұрақ: Жеке тұлғаларды кредиттеу талаптары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше жеке тұлғаларды кредиттеу талаптары келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза пайыздық өзгеріс кредиттеу талаптарын жеңілдету белгісі болады.

7-сурет. Ипотекалық кредиттеу талаптары

Таза пайыздық өзгеріс

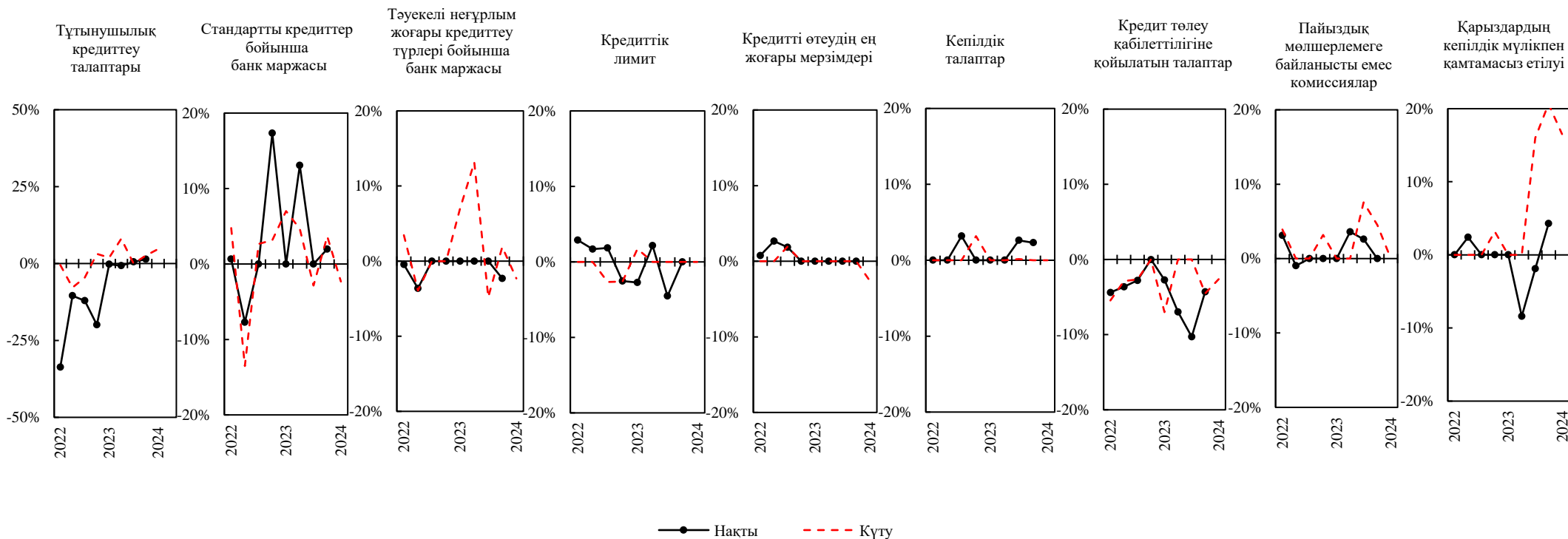

(а) №16 сұрақ: Ипотекалық кредиттеудің төменде келтірілген талаптары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше ипотекалық кредиттеудің төменде келтірілген талаптары келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Таза оң пайыздық өзгеріс ипотекалық кредиттеудің талаптары қысқаруының белгісі болады.

8-сурет. Тұтынушылық кредиттеудің талаптары

Таза пайыздық өзгеріс

- (а) №13 сұрақ: Жеке тұлғаларды кредиттеу талаптары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше жеке тұлғаларды кредиттеу талаптары келесі 3 айда қалай өзгереді?
 №15 сұрақ: Тұтынушылық кредиттеудің төменде келтірілген факторлары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше тұтынушылық кредиттеудің төменде келтірілген факторлары келесі 3 айда қалай өзгереді?
- (б) Таза оң пайыздық өзгеріс тұтынушылық кредиттеудің талаптарын қысқарту белгісі болады.

9-сурет. Кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесі

Таза пайыздық өзгеріс

- (а) №18 сұрақ: Кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесі соңғы 3 айда қалай өзгерді?
Сіздің пікіріңізше кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесі келесі 3 айда қалай өзгереді?
- (б) Таза оң пайыздық өзгеріс жеке тұлғаларға арналған кредиттердің сыйақы мөлшерлемесін төмендету белгісі болады.